

Naar de roman van
Romain Gary
door
Xavier Jaillard

Madame Rosa

(La vie devant soi)

Nederlands van Tom Kleijn

PERSONEN

ROSA
MOHAMMED, roepnaam MOMO
Dokter KATZ
Youssef KADIR, vader van Mohammed

Parijs 1975

We bevinden ons in de woonkamer van een heel bescheiden appartement in Belleville.

Eetkamertafel en stoelen.

Achterin, onder het raam, een open keuken met kasten en een dressoir.

Een zithoek met een bank, staande schemerlamp en een bijzettafeltje, waarop een grammofoon en platen.

Links de voordeur, die rechtstreeks op het trappenhuis uitkomt.

Vooraan rechts de deur die naar de slaapkamers leidt.

Achter rechts de deur naar de badkamer.

Wanneer het doek opgaat is het toneel leeg, een pan staat zacht te pruttelen op het gas. De joodse muziek die men al hoorde voordat het doek opging, blijkt afkomstig te zijn van een plaat die op de grammofoon draait. De muziek loopt af – einde van de plaat, die blijft doordraaien met een kraak.

EERSTE SCÈNE

Madame Rosa opent de deur, komt binnen en heeft veel tijd nodig om op adem te komen.

Ze heeft een jas aan en houdt een grote portemonnee in haar hand. Na een tijdje kijkt ze met onbestemde blik om zich heen, trekt haar jas uit, hangt die aan de kapstok, legt haar portemonnee op het dressoir. Vervolgens zet ze de grammofoon af, dekt de tafel en zet de pan op tafel die op het vuur stond te pruttelen.

ROSA

Aan tafel! *(pauze)* Kinderen, aan tafel!

MOMO *(komt uit een van de slaapkamers).*

Kinderen... Alleen ik ben er nog.

ROSA *(realiseert zich).*

O ja... *(ze gaat zitten.)* Ik ben mijn verstand aan het verliezen. Besef je dat? Ik heb net Banania met zijn moeder op de taxi gezet, ik kom terug... en ik roep de kinderen.

MOMO

Dat komt door die trappen. Het stijgt u naar het hoofd door dat gehijg.

ROSA

Die trappen worden nog eens mijn dood, ik heb er de adem niet meer voor en ik heb er het hart niet meer voor. Gelukkig ben jij er om boodschappen voor me te doen, Momo schat. *(Ze schept op.)* Jij bezorgt me een hoop sores, maar je bezorgt me ook mijn boodschappen.

MOMO

En u kookt voor me. En u kookt heel lekker, madame Rosa. Vooral de *gefillte Fisch*.

ROSA

Ah, maar alleen op zaterdag, de *gefillte Fisch*. Op de dag van de *sabbat*... op de zondag van de Joden.

MOMO (*terwijl hij eet*).

Hoe komt het dat u joods bent?

ROSA

Wat een rare vraag! Weet ik veel. Ik ben zo geboren.

MOMO

Ik ben moslim.

ROSA

Ja, en?

MOMO

Nou... u zei dat ik zo opgevoed ben, maar niet zo geboren. U zei zelfs een keer: moslim is als een ziekte, dat is besmettelijk. (*Ze lachen.*) En joods dan, is dat geen ziekte? Is dat niet besmettelijk?

ROSA

Dat is niet hetzelfde. Het is... erfelijk.

MOMO

Wat betekent dat 'erfelijk'?

ROSA

Dat betekent dat je het van je ouders krijgt.

MOMO

Net zoals safalis?

ROSA (*denkt even na*).

Syfilis. Ja zoiets, net zoals syfilis.

MOMO

Maar dan ben ik een erfelijke moslim. Want mijn vader heeft u opgedragen om van mij een moslim te maken.

ROSA

Nee. Ik was joods van geboorte. Zelfs al had mijn vader wat anders gewild. Dat is het probleem met godsdiensten die ook rassen zijn.

MOMO

Rassen, dat bestaat niet.

ROSA (*van haar stuk gebracht*).

Maar... waar heb je dat vandaan? Natuurlijk bestaat dat, rassen. Jij bent arabisch. Banania is zwart. Ik ben joods. Dat bestaat, rassen.

MOMO

Maar u hebt dat zelf een keer gezegd: rassen bestaan niet.

ROSA

Nee, dat had ik niet moeten zeggen. In elk geval... ik bedoelde het niet zo. Ik bedoelde: rassen zouden niet moeten bestaan. Begrijp je, al die verschillen zitten in de hoofden van de mensen.

MOMO

Banania is zwart. Dat zit op zijn huid. Dat zit niet in de hoofden van de mensen.

ROSA

Ja, maar alleen in de hoofden van de mensen wordt het opeens belangrijk.

Stilte.

MOMO

Dat is waar, dat u, dat je aan u niet kunt zien dat u joods bent. Net zoals bij mij, bij mij kun je niet zien dat ik moslim ben. Trouwens, ik heb ook niet zo'n joodse neus als de Arabieren. Dus wij twee hoeven geen ras te hebben. Alleen Banania mag er een hebben.

ROSA

Ja, dat zei ik toch: je hebt rassen-ras, en je hebt godsdienst-ras.

MOMO

En wij zijn godsdienst-ras.

ROSA

Ja hoor. Eet.

Stilte.

MOMO

Waar is Banania ook al weer heen?

ROSA

Naar Abidjan. Zijn moeder heeft er werk gevonden. Ze gaat er een winkel beginnen.

MOMO

Ja, weet ik: een seksshop.

ROSA

Wie heeft je dat verteld?

MOMO

Dat zei ze zelf daarstraks, toen ze Banania en de koffer kwam halen.

ROSA

Ja, goed... een seksshop is ook een winkel.

MOMO

Ja. Een winkel van lik-mijn-reet. Zo zeggen ze dat daar in Ivoir.

ROSA

In Ivoorkust.

MOMO

Ik weet niet of het aan de kust is. Maar dat zeggen ze in heel Ivoir. Meneer N'Da Amédée heeft me dat geleerd... Dat wordt helemaal anders voor Banania's moeder. Is ze lang in Parijs geweest?

ROSA

Meer dan twintig jaar.

MOMO (*hij fluit*).

Pfff... Heeft ze twintig jaar nummertjes gemaakt! En u, hebt u ook twintig jaar nummertjes gemaakt?

ROSA

Ik heb het je al honderd keer gezegd, dat heet: werken.

MOMO

Ú zeg de hele tijd dat hoeren nummertjes maken. "Koeien gaan naar de stier, en hoeren maken nummertjes."

ROSA

Het is u zegt. Niet zeg. U zegt.

MOMO

Ja, maar u hebt het toch gezegd: alle moeders van jullie hoerenkinderen maken nummertjes." U hebt het gezegd.

ROSA

Het gaat om de manier waarop... Er zijn er die nummertjes maken om hun kind een opvoeding te geven. En andere die hun kinderen vergeten.

MOMO

U zeg... u zegt dat omdat ze hun kind geen opvoeding kunnen geven wanneer ze nummertjes... wanneer ze buiten de stad werken. Als ze konden, zouden ze zelf een opvoeding geven en hoefde u niet op ze te passen. En zouden ze u er ook geen geld voor geven.

ROSA

Dat is niet waar, Momo. Ze geven me geld omdat ik eten voor jullie moet kopen en kleren en jullie naar school moet sturen. Ik doe het niet om eraan te verdienen, hoor.

MOMO

Dat weet ik. U bent niet zoals die vrouwen die op hoerenkinderen passen alleen voor de steun.

ROSA

Voor de wat?

MOMO

Voor de steun. Er zijn kinderen die krijgen steun en de oppas houdt het geld voor zichzelf, zoals madame Sophie van de rue Surcouf. Maar bij ons krijgen ze geen steun, hè? U doe het helemaal alleen.

ROSA

U “doet” het.

MOMO

Ah, mektoub!, ik leer het nooit.

ROSA

Tja... dat is afgelopen, allemaal. Nu geven ze me nooit meer kinderen om op te passen. Ik ben te lelijk en te oud.

INNERLIJKE STEM VAN MOMO

Toen ik klein was, waren er bij madame Rosa vaak wel zes of zeven hoerenkinderen. We waren geboren omdat ze geen hygiëne hadden, want toen de pil er nog niet was, was het te vroeg voor hygiëne. Nu is er hygiëne en daarom heeft madame Rosa haar klanten verloren.

MOMO

U bent niet lelijk, madame Rosa.

ROSA

Ik was mooi toen ik jong was. Nu ben ik oud. Ik kan niet meer lopen. Ik ga niet meer uit, ik zie niemand meer. Dus zijn ze me vergeten.

MOMO

Ik vergeet u niet. Zelfs als ze u betaald hebben om voor me te zorgen.

ROSA

Dat is het net, ze hebben me nooit betaald voor jou. Ik moest het zelf maar zien te rooien. Normaal gesproken had ik je aan de kinderbescherming moeten geven.

MOMO (*haalt zijn schouders op*).

U hebt het altijd over de kindbescherming, maar u hebt er nooit iemand heen gebracht. Dat was alleen om ons bang te maken, als we stomme dingen deden.

ROSA

En, boshe moi! wat deden jullie stomme dingen! Maar dat is nu voorbij. Ik krijg nu eindelijk rust. Ik ben blij dat het ophoudt.

MOMO

Dat is niet waar. U gaat ze missen, onze stomme dingen.

ROSA

Misschien...

MOMO

Zeker weten. Het bewijs is dat u huilde toen Mozes wegging. En u huilde ook bij Salima. En bij de Viët. En zelfs bij Antoine – en dat was een klootzak die niet eens lang hier was.

ROSA

Je hecht je aan mensen.

MOMO

Het is erger dan dat: we zijn niet uw kinderen, maar we zijn toch uw kinderen. Als we weggaan. (*Pauze.*) Als u niet wilt dat we weggaan en het doet u verdriet, moet u ons gewoon houden.

ROSA (*met een zucht*).

Goed. Jij bent groot nu; en omdat we nog maar met zijn tweeën zijn, zal ik het je uitleggen. De vrouwen die mij hun kind toevertrouwen, doen dat omdat ze het zelf niet mogen houden. De wet verbiedt hun het zelf op te voeden omdat ze prostituee zijn. Ze noemen dat ontzetting uit de ouderlijke macht.

MOMO

Als ze opgepakt zijn als stoephoeren.

ROSA

Precies. Maar dat is het niet alleen. Ze moeten ook veel werken. Ze worden gedwongen door een souteneur. Je weet wat dat is, hè? Ze hebben geen tijd voor zichzelf. Maar toch houden ze van hun kindje, begrijp je? Daarom nemen ze het weer bij zich zo gauw ze kunnen, zo gauw ze niet meer hoeven te werken, door ziekte of... door het leven! En zij die het nooit meer bij zich kunnen nemen, vragen me of ik er een adoptiegezin voor kan vinden. Zoals Banania bijvoorbeeld, zijn moeder heeft echt werk gevonden in Afrika en ze neemt hem mee. Voor de kleine Viët heb ik ouders gevonden...

MOMO

Die een restaurant hebben in de rue Tienné...

ROSA

Ja. Het is niet altijd gemakkelijk om interim te zijn.

MOMO

Wat is interim?

ROSA

Dat... ben ik. Dat is de tijd waarin het kind bij mij is. Officieel heb ik ook niet het recht het te houden. Als een moeder wordt veroordeeld tot ontzetting uit de ouderlijke macht, moet het kind normaal gesproken naar de kindbescherming. Maar dat willen wij niet.

MOMO

Verstoep u ons daarom, als er wordt gebeld?

ROSA

Ik ben altijd bang voor controle.

MOMO

Maar u hebt toch papieren...

ROSA

Oh, papieren... Ik zal je een groot geheim verklappen. Beloof je me dat je het nooit verder zult vertellen?

MOMO

Ik zweer dat ik tegen niemand zal vertellen dat ze vals zijn.

ROSA

Wist je dat?

MOMO

Ja natuurlijk! U praat er altijd over met dokter Katz, als hij onze gezondheidsverklaringen maakt. De gezondheidsverklaringen zijn ook vals...

ROSA

Niet waar! Katz is een echte dokter.

MOMO

Ja, maar hij maakt de verklaringen zoals u ze wilt. Hij is een half uur lang boos, hij zegt nee, en dan schrijft hij ze.

ROSA

Goed, dat is dus allemaal om te voorkomen dat jullie naar de kindbescherming moeten.

Stilte.

MOMO

Het is niet waar.

ROSA

Wat?

MOMO

Het is niet waar dat mijn moeder mij heeft toevertrouwd omdat ze van me hield en dat ze erop wacht om me weer bij zich te nemen of om mij een familie te geven. Mijn moeder hebben we hier nooit gezien. Misschien kent u haar niet eens.

ROSA

Jawel, ik ken haar!

MOMO (*plotseling*).

Ah? U zei dat ze dood was.

ROSA

Ze is dood. Jij was drie jaar. Je vader heeft je hierheen gebracht.

MOMO

En mijn vader, is die ook dood?

ROSA

Niemand weet het. Waarschijnlijk... Niemand heeft hem ooit nog gezien.

MOMO

Waarom is mijn moeder doodgegaan? (*Een pauze.*) Waarom is mijn moeder doodgegaan?

ROSA

Ze was... heel ziek. Ze is aan haar hart gestorven.

MOMO

Het kan me geen bal schelen, hoor.

ROSA

Het kan je geen bal schelen?

MOMO

Nee. Ik heb er toch een. Min of meer...

Joodse muziek.

Donker

TWEEDE SCÈNE

Wanneer het licht weer aan gaat, is madame Rosa alleen op het toneel aan het stofzuigen. Ongeveer tien uur in de ochtend. Momo stormt binnen en gooit zijn schooltas door de kamer. Hij is razend.

MOMO (*in het Pools*).

Mam dossitch! Mam dossitch! Mam dossitch! Mam dossitch! [Godverdegodver.enz]

ROSA

Vloek je tegenwoordig in het Pools?

MOMO

Ik mocht er niet in, mehktoub!

ROSA

Pools alleen is niet genoeg?

MOMO

Ze hebben me zomaar eruit gegooid op school. Ik heb niks gedaan! Komt dat omdat ik moslim ben of wat?

ROSA

Nee, het komt niet omdat je moslim bent. Er zitten een heleboel rassen op die school. Voel je je vervolgd? Dat is nieuw!

MOMO

Ik weet wat dat is, vervolgd. Dat is zoals met u toen ze u naar een joods tehuis in Duitsland hebben gestuurd waar u niet bent uitgeroeid. Maar toen ik klein was, wist ik niet dat ik moslim was, omdat niemand me beledigde. Toen ik klein was.

ROSA

Ze hebben je niet beledigd op school...

MOMO

Nee, maar ze hebben me eruit gegooid. En de directeur zei dat hij met u had gepraat en dat u wist waarom.

ROSA

Ja, ik weet het. En ik heb je gewaarschuwd. Maar jij wilde er toch heen.

MOMO

U hebt me gewaarschuwd... Eerst zei u dat ik te jong ben voor mijn leeftijd en toen daarna dat ik te oud ben voor mijn leeftijd en toen dat ik niet de leeftijd heb die ik moet hebben en ik begrijp er niets van.

ROSA

We vinden wel een andere school. Daar zorg ik voor. En in de tussentijd blijf je thuis bij mij en dan kunnen we met zijn tweeën praten. Nu ik helemaal alleen ben, kun je me gezelschap houden... Dat wil je toch wel?

Stilte.

MOMO

Ik ben te jong, ik ben te oud... Ik weet niet eens hoe oud ik ben.

ROSA

Je bent tien jaar. Zo ongeveer...

MOMO

Toen mijn vader me heeft toevertrouwd, heeft hij toen niet mijn geboortedatum aan u verteld?

ROSA

Nee. Je weet dat ik niet veel vragen stel. Je moet discreet zijn met mensen die zorgen hebben. Je vader heeft niets over jou verteld.

MOMO

Behalve dat ik Mohammed ben en moslim.

ROSA

Ja.

MOMO

Dat is in elk geval bewezen: dat heeft hij u geschreven.

ROSA

Ja, hij heeft het geschreven... Je hebt in mijn spullen gesnuffeld!

MOMO

Ik heb niet gesnuffeld... het zit in de koffer.

Pauze.

ROSA

Ga het papier halen.

MOMO (*haalt een papier uit een koffer die onder het dressoir ligt.*)

“Vandaag het kind Mohammed aangenomen... (*hij draait het papier om*) Drie kilo aardappelen, een half pond boter, een fisch, tweeduizend franc, opvoeden in het islamitisch geloof.”

ROSA

Zie je? Ik heb niks anders. Dit is... zeven jaar geleden. Je was drie jaar: zeven en drie is tien.

MOMO (*ruimt het papier en de koffer op*).

Ik heb meneer Hamil gevraagd, naar mijn vader. Hij zei dat hij ook niets wist.

ROSA

Meneer Hamil? Waarom denk je dat meneer Hamil iets weet? Hij is heel aardig; hij leert je de Koran en de liefde tot jouw God en arabisch lezen. Maar hij is de tapijtverkoper van de buurt, het is geen politieagent. Hij weet niets van jouw ouders...

MOMO

Meneer Hamil weet een heleboel. Hij kent veel mensen hier in Belleville. Hij zei dat mijn vader misschien verdwenen was voor de vrijheid in Algerije en dat hij misschien een grote held is.

ROSA

Misschien...

MOMO

Meneer Hamil weet veel dingen over de liefde. Hij is een beetje raar in zijn hoofd vanwege zijn leeftijd, maar hij praat altijd heel mooi over de liefde. (*Draagt voor:*) Eerst en voor alles: liefde tot God. *Elli habb allah la ibri ghirhoe soebhân ad dâim lâ iazoel*, wie van God houdt, wil niets anders dan Hem. Ten tweede: liefde voor de ouders. En ten derde: Victor Hugo.

ROSA

Victor Hugo?

MOMO

Ja, dat is een schrijver. Meneer Hamil heeft een boek van hem, en dat is Les Misérables en dat is het mooiste boek op de hele wereld.

ROSA

Je hebt gelijk: hij begint kinds te worden, die Hamil!

MOMO (*lacht*).

Ja. Soms gooit hij de Koran en Les Misérables door elkaar. Hij begint met een sourat en daar midden in begint hij opeens over Valjean in de gevangenis. Maar als het over liefde gaat, is hij nog goed bij. (*Pauze.*) Madame Rosa...

ROSA

Momo?

MOMO

Meneer Hamil zegt dat je zonder liefde niet kunt leven.